

in Sum. c. 23, n. 42, ait peccare ex contemptu esse moveri ad peccandum, eo quod legem vel legislatorem aliquis parvi faciat: hoc autem ad injustitiam pertinere videtur. Ex his ergo incertum manet quodnam vitium sit contemptus, quia superbia, formalis inobedientia, et injustitia vitia sunt specie distincta. Quod si contemptus in omnibus illis speciebus esse potest, et ideo vox æquivoca est, ut Altisiod. supra sentit, ambiguum manet quomodo sumenda sit, cum dicitur esse peccatum mortale transgredi legem ex contemptu.

15. Ad hoc ergo explicandum, adverto contemptum partim esse posse in intellectu, partim in affectu interno, partim in opere externo, sub opere omissionem includendo, quod fere notavit Altisiodor. supra. Primus ergo contemptus dici potest intellectualis, et consistit in iudicio quo res aliqua vel persona in minori æstimatione habetur quam par sit, ac dignitati ejus debeatur. Quamvis enim minus æstimare unam rem quam aliam, soleat generaliter vocari contemptus illius, si tamen æstimatio sit prudens, non erit contemptus vitiosus, de quo solo tractamus; tunc ergo est inordinatus contemptus, quando respectu ipsiusmet rei, aut personæ, considerata ejus qualitate et dignitate, inordinata est talis æstimatio. Nam si una res sit vilior alia, illam contemnere præ alia non est vitium, sed virtus, ut contemnere divitias vel honores, propter virtutem. In affectu autem contemptus est, aut velle habere hanc vilem æstimationem de alio, aut certe velle illam verbo aut opere ostendere, et in aliis generare: in opere autem contemptus erit quidquid exterius fit intentione despiciendi alium, ut ab aliis parvi æstimetur, vel ut operans ostendat se pro nihilo illum æstimare. Quæ omnia non aliter probantur, quam ex ipsius vocis proprietate, et communi sensu, et conceptione, ac interpretatione doctorum, præsertim Altisiod. et Cajetani supra.

16. Ulterius autem adverto contemptum posse referri vel ad personam, id est, ad Deum, aut proximum, vel ad res alias, ut divitias et honores, actiones, etc. Si sumatur hoc posteriori modo, non videtur habere certam speciem vitii. Imo, ut dixi, si debitam proportionem servet ad rem quæ contemnitur, potest esse actus laudabilis modo explicato: si vero sit ultra proportionem debitam tali materiæ, vel objecto, pertinebit ad vitium contrarium illi virtuti, quæ inclinatur ad servandum medium, et moderandum affectum circa talem materiam. Ut, verbi gratia, nimius contemptus

honoris vel famæ potest esse vitiosus, et contra illud, *Curam habe de bono nomine*: habebit ergo ille contemptus malitiam contrariam magnanimitati, vel humilitati, quæ constituunt medium in affectu honoris. Sic etiam contemnere plus justo divitias necessarias vitæ humanæ esse poterit contra liberalitatem, et in prodigalitate declinare, et sic de aliis. Hic autem modus contemptus non est proprie qui ad rem præsentem spectat, ut statim dicam. Contemptus autem personæ videtur mihi formaliter et proprie pertinere ad injustitiam cum proportione sumptam. Quod ideo addo, quia contemptus Dei erit formaliter contra religionem: nam illa est justitia ad Deum, qualis in nobis esse potest: si vero sit contemptus parentis, erit contra pietatem; si Prælati, contra observantiam et reverentiam illi debitam; si contra alios proximos, contra communem justitiam, et hoc ultimum docuit Cajetan. supra: ex illo autem sequuntur cætera cum proportione: et ratio est, quia per talem contemptum agitur contra jus alterius, et quantum est ex parte contemnentis, infertur illi injuria, vel etiam nocumentum. Quia unusquisque habet jus ut in æstimatione debita habeatur, ut convenienter ad illam tractetur: nam hoc ad honorem, vel cultum unicuique debitum necessarium est, et inter homines habere potest magnam utilitatem, ideoque hujusmodi contemptus non parva injuria reputatur, ac subinde peccatum mortale est ex genere suo.

17. *Contemptus duplex: materialis quando non intenditur directe postpositio alterius, formalis vero quando intenditur.*—*Omnia peccata mortalia esse Dei contemptum: materialem, non formalem.*—Est tamen animadvertendum tertio, hujusmodi contemptum dupliciter committi posse, scilicet, materialiter, vel formaliter: cum enim de facto aliquid fit quo aliqua persona aliis postponitur, licet hoc directe non intendatur, materialiter contemnitur: si vero id etiam intendatur, tunc est contemptus formalis. Priori modo committitur contemptus contra Deum per omnia peccata mortalia, ut notavit D. Thomas, in 4, dist. 9, art. 3, quæst. 3; et eodem modo transgressio humani præcepti voluntaria, etiamsi ex passione fiat, solet interdum vocari contemptus, ut loquitur Gregorius in cap. *Honoratus*, 74 dist. Et fortasse hoc sensu dixit Augustinus 14 de Civit., cap. ult., amorem sui usque ad contemptum Dei ædificare civitatem Babylonis; sic etiam lib. de Natur. et grat., cap. 29, re-

fert idem Augustinus, ex quadam objectione Pelagianorum, sententiam dicentem *omne peccatum esse contemptum Dei*, quam ipse non reprobatur, sed declarat non omne peccatum esse formalem, seu propriam superbiam, aut contemptum superbiæ. Atque in eodem sensu videtur dixisse Isidor. 1. 2 de Different. spirit. cap. ult. *Unum genus superbiæ esse eorum qui, per transgressionem culpæ, contemptui habent divina præcepta*. Idemque habet latius lib. 2 Sentent., cap. 38. Denique hoc modo transgressores præceptorum divinatorum dicuntur contemptores in sacra Scriptura Levit. 26, et sæpe alias. Sic etiam contra proximum peccatur hoc modo per omnia peccata, quæ diminuant æstimationem ejus, etiamsi id non intendatur, ut per detractionem, quamcumque inhonorationem, etc.

18. *Intentio dat præcipuam formalitatem actibus humanis.*—Formaliter autem committitur hoc vitium quando ex directa intentione ad hoc aliquid fit, ut alter despiciatur, aut despici credatur, seu ostendatur: nam intentio est quæ dat præcipuam formalitatem actibus moralibus. Quapropter, quando hoc vitium tribuitur superbiæ, intelligitur causaliter, quia, loquendo moraliter ac regulariter, contemptus, præsertim formalis, ex superbia nascitur, et ita numeratur ab Isidoro inter filias superbiæ, ut refert Altisiodor. et sumitur ex lib. de Conflict. vitiorum et virtut., capit. de superbia. At vero e converso dicitur aliquando contemptus formalis inobedientia, quia hæc nascitur ex contemptu, et est quasi medium, quo subditus iniquus utitur ad contemnendum Prælatum suum: directe enim vult non obedire, ut per hoc ostendat nihilo se æstimare Prælatum. Atque hoc modo accipiendum videtur quod Bernard. supra dixit, *nolle obedire esse intolerabilem blasphemiam*; id enim maxime habet locum in inobedientia formali. Quia tamen nemo intendens ad malum operatur, et in inobedientia, ut sic, nulla apparet ratio boni per se appetibilis, semper illa formalis inobedientia nascitur, aut ex superbia et appetitu excellentiæ, aut ex indignatione et abjecta æstimatione Prælati, quam subditus habet, et ratione illius præceptum ejus contemnit, et propterea illi non vult parere. Atque ita satis explicatum est quotuplex sit contemptus, et quomodo ex illo legis transgressio nascatur.

19. *Contemptus formalis duplex: simpliciter, et secundum quid; primus, juxta Cajetanum, mortalis, secundus venialis.*—Superest tamen explicandum quod tertio loco propo-

suimus, an transgressio legis humanæ ex contemptu semper et in quacumque materia minima sit peccatum mortale: et ratio dubitandi est, quam in principio posuimus. Propter quam Cajet. in Sum. verb. *Contemptus*, in fine, aperte concedit dari contemptum præcepti, et transgressionem præcepti ex contemptu, quæ sit tantum veniale peccatum ex levitate materiæ, et ex levi modo contemnendi, ut sic dicam, quia, scilicet, non contemnit simpliciter præceptum; sed hoc præceptum in re minima. Et ideo distinguit contemptum etiam proprium et formalem, in contemptum simpliciter et secundum quid, et priorem dicit esse peccatum mortale, posteriorem autem esse tantum veniale peccatum. Eademque sententiam sequitur Barth. de Medin. 1. 2, q. 88, art. 4, in fine.

20. *Rejicitur dicta distinctio.*—Huic autem sententiæ obstat, quia videtur repugnare communi sententiæ quam supra retulimus. Nam omnes auctores ibi citati indistincte damnant peccati mortalis inobedientiam præcepti ex contemptu, etiam in minimis, et Bernard. expresse dixit contemptum *in omni specie peccatorum pari pondere gravem esse*: et loquitur de minimis præceptis, ut supra explicuimus. Responderi tamen potest ex mente Cajet., Bernard. et alios auctores intelligendos esse de contemptu simpliciter, non secundum quid. Et ita si contemptus sit simpliciter talis, id est, contemptus obedientiæ, vel præcepti, vel superioris absolute, sic transgressionem semper, et in quocumque mandato, etiam minimo, esse peccatum mortale, et ita procedere dictum Bernardi et aliorum sine ulla limitatione vel exceptione. Si vero contemptus sit secundum quid, tunc illum esse posse tantum veniale peccatum, et consequenter etiam transgressionem levis mandati ex intentione, seu imperio illius. Sed hoc non videtur satisfacere, tum quia nec Bernardus nec alii auctores cognoscunt medium inter hæc duo, scilicet, transgredi ex contemptu, vel sine illo, quomodo dixit Glossa in cap. *Quis autem*, d. 10: *Aliud est contemnere, aliud non parere*, et primum absolute damnatur peccati mortalis; ergo indistincte id accipiendum est; tum etiam quia eodem modo dicere possumus transgredi legem humanam per se, et secluso contemptu, esse semper peccatum mortale, quia dicemus intelligendum esse de transgressione simpliciter; nam transgressio in levi materiâ, seu secundum quid, imo præceptum in levi materiâ, non est præceptum simpliciter, sed se-

cundum quid: sic enim D. Thomas, dixit peccatum veniale non esse contra præceptum, utique simpliciter. Nullum ergo erit discrimen inter nudam transgressionem præcepti et transgressionem ex contemptu, quod est contra communem doctrinam.

21. *Castris sententia, et distinctio.* — Mihi ergo utendum videtur distinctione insinuata a Castro dicto cap. 5, in fine, licet alio modo: ille enim distinguit contemptum legis et legislatoris; quia vero in præcepto duo sunt, scilicet, res præcepta et præceptum ipsum, ego potius distingo inter contemptum personæ seu legislatoris, et contemptum operis seu rei præceptæ: neque oportet addere tertium membrum de contemptu præcepti, seu legis, quia lex solum contemni potest, vel per respectum ad legislatorem, cujus potestas contemnitur, et sic ad contemptum legislatoris reducitur; vel potest lex contemni, quia res præcepta parvi æstimatur, et sic reducitur ad contemptum operis.

22. *Transgredi legem ex contemptu rei præceptæ non semper est peccatum mortale, sed tantum ex gravitate materiæ, vel errore in doctrina.* — Dico ergo primo: transgredi legem ex contemptu rei præceptæ non semper et in individuo est peccatum mortale, et in hoc potest habere verum opinio Cajetani; et ratio ejus, quia res contempta potest esse minima, vel pertinens ad infimam aliquam virtutem, et quia tunc per se nec fit, nec intenditur injuria legislatoris. Duplici ergo ex capite potest esse hoc peccatum mortale. Primo, si involvat vel supponat errorem in doctrina. Sic peccant gravissime qui contemnunt consilia, quia existimant illa esse inutilia, aut infima bona. Sic etiam peccaret graviter qui contemneret transgressionem ex se levem, quia existimaret peccatum veniale non esse dignum pœna apud Deum, vel quippiam simile. Secundo, potest hoc esse mortale ex materiæ gravitate, sicut in aliis vitiis contingit.

23. *Transgredi legem ex contemptu legislatoris Dei semper est peccatum mortale, utpote quod indicat quoddam Dei odium.* — Dico secundo: Transgredi legem ex contemptu Dei legislatoris semper est peccatum mortale, etiam in individuo, et sine ulla distinctione; et hoc saltem modo indistincte procedit communis sententia, et ita expresse Bernard. c. 12 (quem alii sequuntur) distinguit mandatum a mandante, et gravitatem constituit in contemptu mandantis; et quidem respectu Dei videtur res manifesta: agimus enim de contemptu

formali, ut dixi; est autem magna irreverentia directe intendere contemptum Dei, seu quocumque signo ostendere indignam de Deo æstimationem: unde licet talis transgressio in se quid minimum videatur, imo licet per se non sit culpa, sed consilii omissio; nihilominus, in ratione signi imperati ab interno contemptu, habet gravem inordinationem. Sicut omittit consilium quod scimus per se magis placere Deo, ex objecto non est peccatum; tamen si quis illud omittet ex hac formali intentione deliberata, ne faciat hoc beneplacitum Deo, plane esset grave peccatum, quia indicat quoddam Dei odium, quod ex levitate materiæ nunquam potest esse veniale peccatum; et similiter contemnere præceptum minimum vel consilium, solum quia a Deo datum est, et ex illo contemptu illud omittit, gravissima inordinatio affectus est, etiamsi materia consilii vel præcepti minima sit; et quamvis ille affectus vel contemptus restringatur ad tale præceptum minimum, semper retinet gravem inordinationem. Sicut dicere leve mendacium ea formali intentione offendendi Deum, etiam leviter, est profecto peccatum mortale, quia illam intentio est gravis irreverentia, et continet deliberatum Dei odium. Quo modo intelligi potest illud quod ex Augustino refert Gratian. in cap. *Unum orarium*, § *Nunc autem*, dist. 25: *Nullum peccatum est adeo veniale, quod non fiat criminale, dum placet, utique ex contemptu Dei.*

24. *Transgredi legem humanam ex contemptu formali legislatoris videtur semper et in individuo peccatum mortale, utpote qui tunc contemnitur ut vicem gerens Dei.* — Dico tertio: transgredi legem humanam ex contemptu formali humani legislatoris, etiam videtur esse semper et in individuo peccatum mortale. Hoc non videtur æque certum, quia legislator humanus non est persona tam excellens, et quia aliquod odium ejus potest esse veniale. Distingueret ergo possumus superiorem, vel formaliter quatenus prælatus vel superior est, vel quatenus quidam homo. Transgredi ergo illius legem ex contemptu ejusdem, quatenus prælatus est, semper censeo esse peccatum mortale; et ita procedit conclusio posita. Ratio autem est, quia illud est contemnere potestatem ejus, et quia tunc contemnitur quatenus repræsentat Deum et vices ejus gerit, et ideo talis contemptus redundat in contemptum Dei, juxta verbum Christi Domini Luc. 10: *Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit.* Cui consonat illud Bernardi loco citato:

Sive Deus, sive homo mandatum quodcumque tradiderit, pari profecto obsequendum est cura, pari reverentia deferendum. Si vero contemptus solum sit ipsius personæ, quatenus homo quidam est, et habere potest aliquem defectum, sic non repugnat esse veniale peccatum ex levitate materiæ, et hoc etiam voluit Cajetan. Probaturque sufficienter exemplis ejus. Et in idem redit alia distinctio, quam ibidem indicat, dicens aliud esse nolle subdi, seu formaliter nolle obedire, aliud nolle consolari superiori, et hoc posterius dicit esse posse solum veniale peccatum, etiamsi ob eam formalem causam voluntas superioris non impleatur, quia non contemnitur ejus potestas, sed circa personam ejus quædam amaritudo animi ostenditur. Cavendum est autem ne talis amaritudo erga personam redundet in contemptum potestatis etiam circa minima, quia tunc jam erit contemptus formalis prælati, et peccatum mortale, juxta priorem partem, et quia hoc valde contingens ac periculosum est; ideo talis modus resistendi præcepto superioris ex indignatione aliqua, vel interiori despectu personæ illius, diligentissime cavendus est.

25. *Malitiam ex contemptu distingui specie ab ea quæ est ab objecto, vel ab ea quæ habetur sine contemptu.* — Ex dictis sequitur malitiam mortalem quam habet transgressio levis præcepti ex contemptu, esse distinctæ speciei ab illa quam habet talis transgressio ex objecto suo, vel facta sine contemptu; ut si egrediar e cubiculo contra mandatum prælati, habebit illa actio simpliciter facta venialem malitiam, vel otiositatis, vel inobedienciæ; si tamen fiat ex contemptu, habebit mortalem malitiam irreverentiæ contra Deum vel prælatum. Probatur, quia illa circumstantia est alterius speciei, et contra aliam virtutem. Item, contemptus ipse est peccatum specie distinctum ab otiositate vel inobediencia, ut ostensum est, et illam tantum participat actio illa quatenus a contemptu imperatur, ut etiam ostensum est. Denique illa malitia gravis ex contemptu additur actioni, etiamsi ex objecto mala non esset, ut patet in omissione consilii; ergo signum est addere malitiam specie distinctam; et ideo ex hoc principio recte supra collegimus, peccatum ex certa scientia, seu ex malitia sine ignorantia, vel passione, non esse peccatum ex contemptu, quia ille modus peccandi non addit malitiam diversæ rationis, seu speciei, et ita non potest augere malitiam circa materiam levem usque ad gravitatem mortalem, stante eadem materia levi, et non addito alio fine,

unde talis gravitas sumi possit. Idemque intulimus de peccato commisso ex consuetudine, si per se ac præcise in consuetudine sistatur, ut satis explicatum est.

CAPUT XXIX.

UTRUM LEX HUMANA OBLIGET AD MODUM VIRTUTIS, ET CONSEQUENTER QUO ACTU IMPLEATUR.

1. *Tres conditiones necessariae ad modum virtutis: operari scienter, voluntarie, et cum fine et circumstantiis debitis.* — Quæstionem hanc supra libro secundo tractavi de lege naturali, ubi notavi solum habere locum, proprie loquendo, in præceptis affirmativis, quia negativa non dantur de actibus, sed de negatione actus, et ideo per se non requirunt actum, sed omissionem, ut impleantur; in omissione autem, ut sic, non invenitur modus virtutis, licet in positiva voluntate abstinendi ab actu pravo esse possit: per se autem necessaria non est ad implendum præceptum negativum, ut a fortiori patebit ex dicendis. Præterea, in eodem loco distinxi in actu morali tres modos seu conditiones necessarias ad modum virtutis, una est operari ex cognitione, ac scientia; alia operari voluntarie; tertia operari intentione honesta, et cum omnibus circumstantiis necessariis ad bonitatem moralem actus, et omisi quartum, de modo delectabiliter operandi, quia constat non cadere sub præceptum, ut ibi generaliter ostendi. Omitto etiam hic modum operandi ex directione Dei super omnia, de quo ibi etiam dixi, quia multo certius est etiam hunc modum non cadere sub legem humanam. Imo etiam de prima et secunda conditione nihil fere hic addendum occurrit: habent enim eandem rationem in lege positiva, quam in lege naturali, quia leges humanæ etiam dantur de actibus humanis, quia a voluntate et ratione procedere debent; et ideo, nisi fiant voluntarie, et consequenter ex scientia, non videntur sufficere ut per eos lex humana impleatur, in quo doctores omnes convenire videntur.

2. *Objectiunculae.* — Solum video objici posse hinc sequi, eum qui toto die jejunii dormit non implere præceptum, ac subinde si excommunicatio sit lata contra non servantes, illud præceptum incurri a sic dormiente. Idemque argumentum fieri potest de illo qui dormiens recitat integre psalmum vel horam, et de hoc certus fit a circumstantibus: nam sequitur illum non implevisse præceptum, et incurrere censuram, si lata sit, nisi iterum recitet. Ter-